

POSTANOWIENIE

Dnia 31 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku G. W. prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą "D."
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w W.

z udziałem zainteresowanej J. K.

o wysokość podstawy wymiaru,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 31 października 2018 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 12 lipca 2016 r., sygn. akt III AUa [...],

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

**2. zasądza od skarżącego wnioskodawcy na rzecz strony
pozwanej 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 12 lipca 2016 r. oddalił apelację skarżącego G. W., prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą D., od wyroku Sądu Okręgowego w W. z 9 czerwca 2014 r., który oddalił jego odwołanie od decyzji pozwanego z 7 grudnia 2012 r., ustalającej wynagrodzenie J. B., podlegającej ubezpieczeniom jako pracownik u płatnika składek (skarżącego) na pełen etat, w wysokości 2.000 zł. Pozwany zakwestionował wynagrodzenie za pracę w kwocie 5.000 zł a potem 7.000 zł. Sąd w ustalonym stanie faktycznym decyzję pozwanego uznał za prawidłową. W konkluzji stwierdził, że ustalenie

wynagrodzenia w zakwestionowanej przez organ rentowy wysokości było ukierunkowane jedynie na uzyskanie wysokich świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano na istotne zagadnienie prawne oraz oczywistą zasadność skargi kasacyjnej.

Istotne zagadnienie prawne dotyczyć ma granic i sposobów uznawania istotnego elementu umowy o pracę – wynagrodzenia jako sprzecznego z ustawą systemową a więc na gruncie art. 58 § 3 k.c. – uznania części czynności prawnej (umowy o pracę) za nieważną z mocy prawa. Stosowana przez ZUS a dalej przez Sąd pierwszej i drugiej instancji wykładnia nieważności częściowej lub całkowitej czynności prawnej na gruncie niniejszej sprawy prowadzi do nieuprawnionych i niezrozumiałych wniosków oraz problemów interpretacyjnych (...).

Skoro Sąd pierwszej i drugiej instancji założył, że umowa została zawarta wyłącznie w celu wyłudzenia wyższych niż byłoby to uzasadnione w świetle zarobków zainteresowanej świadczeń z ubezpieczenia społecznego, to ograniczenie się jedynie do zakwestionowania i skorygowania wysokości wynagrodzenia jest w tym kontekście niezrozumiałe (...).

Reguły takiej częściowej konwalidacji czynności prawnej (umowy o pracę) poprzez władcze określenie elementu stosunku pracy jakim jest wynagrodzenie, w sposób zupełnie dowolny – a w konsekwencji uznanie, że przez jednostronne obniżenie wynagrodzenia zainteresowanej pewne elementy stosunku pracy pozostają ważne a inne są nieważne z mocy prawa, budzi poważne wątpliwości co do dopuszczalności prawnej zmiany przez ZUS ustalonego wynagrodzenia za pracę, tym bardziej że taka zmiana (uszczuplenie wynagrodzenia) nie mieści się w odpowiednich mechanizmach potrącenia z wynagrodzenia opisanych w art. 87 k.p., jak też stanowi nieuprawnione stosowanie konstrukcji częściowej nieważności czynności prawnej (...).

Ponadto skarga jest oczywiście zasadna. Oczywista zasadność polega na nadużyciu stosowania instytucji częściowej nieważności czynności prawnej opisanej w art. 58 § 3 k.c. w ten sposób, iż za jej pomocą próbuje się dowolnie i bez uzasadnienia dokonywać częściowej konwalidacji stosunku prawnego – umowy o pracę. Takie działanie jest tym bardziej nieuprawnione, gdyż nie ma w ustawie

systemowej mechanizmu prawnego w jaki sposób może fakt sprzeczności z zasadami współżycia społecznego jakiegoś elementu stosunku pracy, wykorzystać do zmiany umowy o pracę. Na pewno drogą do takiej potencjalnej zmiany nie jest nadużywanie instytucji zapisanej w art. 58 § 3 k.c.

Po wezwaniu skarżący sprecyzował „okoliczności przyjęcia kasacji do rozpoznania” (pismo z 22 maja 2017 r.). Podał, że istotne zagadnienie prawne dotyczy prawidłowej wykładni przesłanek zastosowania instytucji nieważności bądź częściowej nieważności czynności prawnej w kontekście istotnego elementu umowy o pracę – wynagrodzenia. Przyjmując założenie organu rentowego i Sądów orzekających, że określona wysokość wynagrodzenia ze stosunku pracy zainteresowanej jest niegodziwa i nieusprawiedliwiona zakresem jej obowiązków na stanowisku dyrektora handlowego a więc w konsekwencji sprzeczna z przepisami art. 83 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 86 ust. 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, zachodzi pytanie czy i w jaki sposób na gruncie art. 58 § 3 k.c. można uznawać część czynności prawnej będącej wynagrodzeniem za częściowo nieważną z mocy prawa. W zagadnieniu tym istotnym elementem jest nie tylko określona wysokość wynagrodzenia za pracę ale również założona przez organ rentowy i Sądy orzekające teza, iż umowa o pracę została zawarta tylko po to aby uzyskać wynagrodzenie niegodziwe, zawyżone i nieuzasadnione zakresem obowiązków zainteresowanej tak aby w konsekwencji uzyskać zawyżone świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Przyjmując tę ryzykowną tezę za prawdziwą należy zauważyć, że strony przedmiotowego stosunku prawnego nie zawarłyby tej umowy na innych warunkach płacowych (niższe wynagrodzenie), co zgodnie z art. 58 § 3 k.c. oznacza, że bez postanowień dotkniętych nieważnością (wynagrodzenie) czynność nie zostałaby dokonana. Konsekwentnie rozumując – umowa o pracę z zainteresowaną powinna zostać uznana od samego początku za nieważną z mocy prawa, co oczywiście nie nastąpiło. Skoro uznanie tego stosunku prawnego za czynność nieważną z mocy prawa nie nastąpiło a jedynie uznano, że stosunek prawny jest tylko częściowo nieważny, powstaje zagadnienie prawne w postaci pytania:

a. Czy organ rentowy (a także Sąd) może dowolnie uznawać, która część stosunku prawnego (kwota wynagrodzenia) mieści się w pojęciu

postanowień ważnych z mocy prawa a która nie, w sytuacji gdy okoliczności sprawy wskazują, że bez postanowień dotkniętych nieważnością stosunek prawny od początku nie zostałby zawarty?

b. Czy istnieją a jeśli tak to czym określone granice częściowej konwalidacji czynności prawnej (umowy o pracę), poprzez władcze określenie elementu stosunku pracy jakim jest wysokość wynagrodzenia, w sytuacji, gdy okoliczności sprawy wskazują, że bez postanowień dotkniętych nieważnością stosunek pracy od początku nie zostałby dokonany?

c. Czy istnieją a jeśli tak to czym określone granice częściowej konwalidacji czynności prawnej (umowy o pracę), poprzez władcze określenie elementu stosunku pracy jakim jest wysokość wynagrodzenia, w sytuacji gdy z okoliczności sprawy wynika, że mimo istnienia postanowień dotkniętych nieważnością stosunek pracy zostałby dokonany?

d. Czy instytucja nieważności bądź częściowej nieważności czynności prawnej określona w przepisie art. 58 k.c. może być stosowana przez organ rentowy (a także Sąd), do zmiany i weryfikacji umowy o pracę w zakresie wynagrodzenia za pracę, które zarazem jest podstawą wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne – muszą być zgodne z enumeratywnie wymienionymi przypadkami określonymi w art. 87 k.p.

e. Jakiego rodzaju mechanizmy prawne organ rentowy (a także Sąd) winien zastosować do zmiany postanowień umowy o pracę, w sytuacji gdy niektóre regulacje stosunku pracy okażą się sprzeczne z zasadami współżycia społecznego lub zasadą solidaryzmu społecznego opisaną w ustawie systemowej?

Oczywista zasadność skargi polega na nadużywaniu stosowania instytucji częściowej nieważności czynności prawnej opisanej w art. 58 § 3 k.c. w ten sposób, iż za jej pomocą próbuje się dowolnie i bez uzasadnienia dokonywać częściowej konwalidacji umowy o pracę – ze szkodą dla osoby ubezpieczonej.

Pozwany wniosk o nieprzyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie przedstawia

zasadnej podstawy przedsądu i dlatego nie został uwzględniony.

Istotne zagadnienie prawne nie ma takiej rangi, gdy sformułowane kwestie nie wykraczają poza zwykłą wykładnię i stosowanie prawa. Przede wszystkim na istotne zagadnienie prawne nie składa się ocena prawidłowości rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie, gdyż chodzi o problem o znaczeniu uniwersalnym a nie o badanie czy Sąd powszechny naruszył przepis, jako że jest to domena ostatniej podstawy przedsądu. Podkreśla się to, gdyż skarżący we wniosku, odwołując się do istotnego zagadnienia prawnego, kontestuje to co zrobili „Sąd I i II instancji”. Tymczasem istotne zagadnienie prawne to problem jurystycznie doniosły o istotnym znaczeniu dla dziedziny lub systemu prawa, oparty na analizie orzecznictwa i nawet doktryny, po której to wpierw sam skarżący może stwierdzić, że istotne zagadnienie prawne rzeczywiście występuje i dlatego powinien rozpoznać je Sąd Najwyższy.

Zasadnicza kwestia to pytanie czy art. 58 k.c. może być stosowany. Odpowiedź jest pozytywna. Już wcześniej powiedziano, że orzecznictwo potwierdza wykładnię i stosowanie prawa, pozwalające pozwanemu na kontrolę i weryfikowanie podstaw ubezpieczenia, w tym samej tylko wysokości wynagrodzenia, ustalanego w celu instrumentalnego wykorzystania systemu ubezpieczeń społecznych i uzyskania nienależnych lub zawyżonych świadczeń, z naruszeniem zasady solidaryzmu ubezpieczonych czy proporcjonalności świadczeń do składki (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 23 lutego 2005 r., III UK 200/04; z 9 sierpnia 2005 r., III UK 89/05; z 18 października 2005 r., II UK 43/05; z 4 sierpnia 2005 r., II UK 320/04; z 25 stycznia 2005 r., II UK 141/04; z 4 sierpnia 2005 r., II UK 16/05).

Nie inne jest orzecznictwo na które w dalszym zakresie wskazuje Sąd powszechny w tej sprawie (w szczególności uchwała Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05).

Ta wykładnia i stosowanie prawa są nadal aktualne i uprawnione. Akceptacja wynika z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 29 listopada 2017 r., P 9/15, w którym orzeczono, że art. 83 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. c i art. 86 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1778) w zakresie, w jakim stanowi podstawę ustalania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych innej – niż wynikająca

z umowy o pracę – wysokości podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe, jest zgodny z art. 2 w związku z art. 84 i art. 217 oraz z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Trybunał potwierdził w uzasadnieniu wyroku, że umowa o pracę jest czynnością prawną, dla oceny ważności której – w sferze prawa ubezpieczeń społecznych – Sąd Najwyższy dopuszcza, zdaniem Trybunału Konstytucyjnego słusznie, stosowanie art. 58 k.c. Zastosowanie tego przepisu pozwala rozstrzygnąć kwestię wstępną, mającą zasadnicze znaczenie dla oceny prawidłowości wymiaru składki. Ujmując bardzo syntetycznie, to skoro ZUS może na podstawie przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych weryfikować tytułu ubezpieczenia, to może też na podstawie 58 k.c. kontrolować wysokość podstawy składek.

W jedynym z ostatnich orzeczeń Sąd Najwyższy stwierdził, że na jurysdykcyjną tolerancję nie zasługują żadne intencjonalne zabiegi skierowane na uzyskanie zawyżonych świadczeń z ubezpieczenia społecznego w związku z deklarowaniem i opłaceniem wysokich składek przed okresami zamierzonego lub definitywnego korzystania z długookresowych świadczeń z ubezpieczenia społecznego, ponieważ tego typu działania pozostają w widocznej *prima facie* sprzeczności z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 3 k.c. w związku z art. 300 k.p.) oraz z zasadą równego traktowania wszystkich ubezpieczonych w solidarnym systemie ubezpieczeń społecznych (art. 2a ustawy systemowej), z którego przysługują proporcjonalne świadczenia do wymaganego okresu oraz wysokości opłaconych składek na ubezpieczenia społeczne (wyrok z 13 czerwca 2017 r., I UK 259/16).

Na tle powyższej wykładni nie można stwierdzić, że o istotnym zagadnieniu prawnym świadczą kolejne pytania ujęte w punktach a-e. Stosowanie prawa, w tym przypadku klauzuli generalnej z art. 58 k.c. wcale nie oznacza dowolnego stosowania prawa. Klauzule generalne są częścią systemu prawa i stosuje się je w wyjątkowych sytuacjach. Sądy uznały, że stan faktyczny w sprawie świadczy o takiej sytuacji i uzasadniania orzeczenie na podstawie art. 58 k.c. Konsekwentnie skoro organ rentowy może zakwestionować całość zobowiązania to i jego część dotyczącą wysokości wynagrodzenia. W sprawie nie ustalono, iżby bez postanowień dotkniętych nieważnością umowa o pracę nie została zawarta.

Przeciwnie z wyroku wynika, że ustalenie wynagrodzenia w zakwestionowanej wysokości było ukierunkowane jedynie na uzyskanie wysokich świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Pytanie o „określone granice częściowej konwalidacji czynności prawnej (umowy o pracę) nie jest bez racji, jednak nie składa się na istotne zagadnienie prawne z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., gdy punktem wyjścia jest rozstrzygnięcie oparte na klauzuli generalnej, która ze swej istoty pozostawia określony zakres oceny. Kwestia prawidłowego zastosowania przepisów opartych na klauzulach generalnych nie może spotkać się z odpowiedzią konkretną albo generalną, gdyż na przeszkodzie stoją właśnie klauzule generalne. Wszelka ich wykładnia przez Sąd Najwyższy stanowiłaby ograniczenie funkcji takiego przepisu jak 58 k.c. Nie jest możliwe, a właściwie nie jest uprawnione wypełnienie klauzuli generalnej sytuacjami kazuistycznymi. Właśnie po to ustawodawca ustanawia klauzule generalne, aby sądy powszechne nie były krępowane w rozstrzyganiu sporów i orzecznictwo Sądu Najwyższego nie powinno tego zmienić. Innymi słowy wiążąca wykładnia byłaby wbrew istocie i funkcji przepisów, które są klauzulami w systemie prawa i dlatego można mówić o ich stosowaniu tylko w konkretnej sprawie. Natomiast próba wykładni klauzuli generalnej może być odczytana jako ograniczenie takiego przepisu. Nie inne stanowisko przyjmowano już wcześniej. Powiedziano wszak, że ocena zastosowania przepisów zawierających klauzule generalne (zwroty niedookreślone) zależy od całokształtu występujących w sprawie okoliczności i dlatego nie może służyć do ogólnego ujęcia zagadnienia prawnego (postanowienie Sądu Najwyższego z 11 kwietnia 2003 r., I PK 558/02) oraz iż potrzeba wykładni przepisów prawnych jako przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) nie może być rozumiana jako dążenie do zastąpienia ogólnych klauzul (zwrotów niedookreślonych) przez opis sytuacji wyczerpujących te klauzule (postanowienie Sądu Najwyższego z 5 listopada 2008 r., III SK 22/08). Nie oznacza to że decyzja pozwanego albo rozstrzygnięcie sądu nie uchylają się od kontroli racjonalnej i rzeczowej argumentacji w postępowaniu sądowym (por. wyrok Sądu Najwyższego z 22 kwietnia 2008 r., II UK 215/07).

Czym innym jest potrącenie z art. 87 k.p. i czym innym jest stosowanie

art. 58 k.c.

Teza, że skarga „jest oczywiście zasadna” nie jest równoznaczna z twierdzeniem, że „skarga jest oczywiście uzasadniona”. Przepis art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. ma na uwadze drugie znaczenie. Niezależnie, skarżący we wniosku nie wykazuje, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, gdyż poprzestaje na samej zasadzie, czyli nie dopuszcza stosowania art. 58 § 3 k.c. Założenie to nie jest uprawnione w świetle oceny przedstawionej wyżej w odniesieniu do pierwszej podstawy przedsądu. Na etapie przedsądu nie ocenia się podstaw kasacyjnych (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.), które podlegają ocenie dopiero po przyjęciu skargi do rozpoznania. Oznacza to, że skarżący we wniosku powinien samodzielnie, czyli odrębnie od podstaw kasacyjnych wskazać i oczywiście wadliwe naruszenie prawa. Skarżący tego nie czyni (wniosek wyżej *in extenso*). Sąd powszechny zastosował prawo materialne do określonego stanu faktycznego. Rozstrzygnięcie oparł zasadniczo na klauzuli generalnej z art. 58 k.c. co samo w sobie pozwala sądowi powszechnemu na samodzielną ocenę sporu.

Ponadto we wniosku skarżący odwołuje się do 58 § 3 k.c., a nie do art. 58 § 1 i 2 k.c., gdy to właśnie te przepisy określają klauzule generalne.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.